

בין אמפטיה רגשית לאמפטיה רציונלית
 הרב מואיז נבון

שמות ג (א) ומשה היה רעה את צאן יתרו חתנו פהו מדין וינהג את הצאן אחר המדבר ויבא אל הר האלהים חרבה: (ב) וירא מלאך יקנוק אליו בלבת אש מתוך הסנה וירא והנה הסנה בער באש והסנה איננו אכל: (ג) ויאמר משה אסרה נא ואראה את המראה הגדל הזה מדוע לא יבער הסנה: (ד) וירא יקנוק כי סר לראות ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר משה ויאמר הנני: (ה) ויאמר אל תקרב הלא של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא: (ו) ויאמר אנכי אלהי אביך אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב **ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים**: (ז) ויאמר יקנוק ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נגשיו כי ידעתי את מכאביו: ...

שמות רבה (שנאן) פרשת שמות פרשה ג ד"ה ג, א ויסתר משה פניו אמר משה: אלהי אבי עומד כאן ואיני מסתיר פני? [פליגין] ר' יהושע בן קרחה ור' אושעיא.

- אחד מהם [ר' יהושע בן קרחה] אומר: **לא עשה משה יפה כשהסתיר פניו**, שאילולי לא הסתיר פניו גילה הקדוש ברוך הוא מה למעלה ומה למטה ומה היה ומה עתיד להיות, ולבסוף בקש לראות, שנאמר: **הראני נא את כבודך**. אמר לו הקדוש ברוך הוא: אני באתי להראות לך והסתרת פניך, עכשיו אני אומר לך: **כי לא יראני האדם וחי**, כשבקשתי לא בקשתי [עכשיו שבקשתי איני מבקש].
- ואמר ר' יהושע דסכנין: אף על פי כן הראה לו הקדוש ברוך הוא. בשכר ויסתר משה פניו - ודבר ה' אל משה פנים אל פנים (שמות/ ל"ג).
- **ור' הושעיא** אומר: **יפה עשה משה שהסתיר פניו**. אמר לו הקדוש ברוך הוא: אני באתי להראות לך פנים וחלקת לי כבוד והסתרת פניך - חייך שאתה עתיד לעשות אצלי בהר מ' יום ומ' לילה, לא לאכול ולא לשתות, ואתה עתיד ליהנות מזיו השכינה, שנאמר: כי קרן עור פני משה (שמות/ ל"ד), אבל נדב ואביהוא פרעו ראשיהם וזנו ונתנו עיניהם בזיו השכינה, שנאמר: ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו [ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו] (שמות/ כ"ד), והם לא קבלו על מה שעשו?

שמות רבה (וילנא) פרשת כי תשא פרשה מה

ויסתר משה פניו, ר' יהושע בן קרחה אמר לא עשה משה יפה שהסתיר פניו, שאילולי שהסתיר פניו היה מגלה לו הקדוש ברוך הוא מה למעלה ומה למטה ומה שהיה ומה עתיד להיות, ובאחרונה בקש לראות, שנאמר **הראני נא את כבודך**, אמר הקדוש ברוך הוא כשבקשתי לא בקשתי, עכשיו שבקשתי איני מבקש, א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי אעפ"כ הראה לו שלש, בשכר שלש זכה לשלש, בשכר ויסתר וידבר ה' אל משה, בשכר כי ירא, וייראו מגשת אליו, בשכר מהביט, ותמונת ה' יביט, ר' הושעיא רבה אמר כבוד גדול עשה משה שהסתיר פניו, אבל נדב ואביהוא פרעו ראשיהם וזנו עיניהם מן השכינה שנאמר (שם/ שמות/ כד) ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו, ד"א ויאמר **הראני נא את כבודך**, נתארה לעמוד על מתן שכרן של צדיקים ושלוותן של רשעים, ומנין שמתן שכרן של צדיקים נקרא **כבוד** שנאמר (משלי ג) כבוד חכמים ינחלו, וכה"א (ישעיה כד) ונגד זקניו כבוד, ומנין שלוותן של רשעים נקרא **כבוד** שנאמר (תהלים עג) ואחר כבוד תקחני, מה הקדוש ברוך הוא משיבו ויאמר לא תוכל לראות את פני, אין לשון פני האמור כאן אלא שלוותן של רשעים כדכתיב (דברים ז) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו.

ר' סולוביצ'יק, היהודי משול לספר תורה

... מדוע ראוי משה לשכר עבור הסתרת פנים? ה' היה מוכן להתגלות למשה במלוא האמת האבסולוטית. למשה היתה הזדמנות לחדור לכבשונו של עולם, לחוות את כל הנסתרות, להבין בברור את דרכי ה', את משפטו ואת הנהגת הבריאה. יכול היה משה לטייל בכל חמשים שערי בינה; שום סוד לא היה נותר בכל הבריאה, כל הקושיות יבואו על תירוצם, וכל "תיקו" יקבל את פתרונו. משה הסתיר פניו ולא רצה שכל החידות יפתרו, שכל השאלות יוכרעו ושכל המיסתורין יעלם. ... הוא רעד מפני הסכנה של היותו כל-יודע. "ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלקים." על שום מה חרד?

כי, אילו היה יודע את הכל, הוא היה מאבד את מידת החסד, את הרגשת הרחמים והאהבה כלפי הזולת, כלפי חסרי הישע, הנזקקים והסובלים; "כי ירא מהביט אל האלקים". הוא היה ירא, הוא פחד להתעמק יותר מדי **במידת הזין**. כי אילו היה מבין מידה זו לאשורה, היה משיג את האמת, שאין רע בעולם. אז היה יודע, שהסבל שאדם עובר הוא רק לטובתו. אז היה רואה בחוש, כי "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט", שאין יסורין בלא אשמה. אז היה שם אלקים (דין) מתהפך לשם הויה (רחמים); אז היה משה מביט על העולם מאותה בחינה שראהו בורא עולם ביום הששי לפני קידוש: "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" - ואמרו חז"ל: "זה המות". כי אז, בראותו את העולם בכלליותו, הכל - המוות, המחלה, העוני, היסורים והבדידות - היה מופיע כטוב, והיה לו תכלית ומשמעות. כי אז לא יכול היה משה לעשות חסד עם העני, כי בחכמתו האינסופית היה מבין, שהעניות טובה היא לאדם. במצב כזה לא היה יכול לרחם על חולים ולגאלם מן המוות, כי אז היתה לו ידיעה מלאה למה היכם הרבש"ע בחולי, ומה מטרת סבלם. ... למשה היתה הברירה להשיג **הדעת ולאבד החסד** או להישאר ללא דעת ולזכות במידת החסד. משה בחר באלטרנטיבה השניה. כה אהב את בני ישראל שלטובתם הקריב את **השאיפה האנושית הנעלה והיקרה ביותר**, דעת אלקים ובינת ש-די. "ויסתר משה את פניו כי ירא מהביט אל האלקים", הוא לא רצה לדעת את הכל. ...

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף יד עמוד ב

תנו רבנן: ארבעה נכנסו בפרדס, ואלו הן: בן עזאי, ובן זומא, אחר, ורבי עקיבא. אמר להם רבי עקיבא: כשאתם מגיעין אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים! משום שנאמר +תהלים ק"א+ דבר שקרים לא יפון לנגד עיני. בן עזאי הציץ ומת, עליו הכתוב אומר +תהלים קט"ז+ יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. בן זומא הציץ ונפגע, ועליו הכתוב אומר +משלי כ"ה+ דבש מְצַאֵת אָכַל דִּיךָ פֶּן תִּשְׁבָּעֶנּוּ וְהִקְאֵתוּ. אחר קיצץ בנטיעות. רבי עקיבא יצא בשלום.

• בן עזאי

רש"י מסכת חגיגה דף יד עמוד ב

יקר בעיני ה' המותה לחסידיו - הוקשה מיתתו לפניו לפי שמת בחור, ואף על פי כן אי אפשר שלא ימות משום שנאמר "כי לא יראני האדם וחיי" (שמות לג).

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ז עמוד א

...+שמות ל"ג+ **הודיעני נא את דרכיך**; אמר [משה] לפניו: רבונו של עולם! מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו, יש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו? ... "ויאמר לא תוכל לראת את פני פי לא יראני האדם וחיי" (שמות לג:כ), תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה, כך אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: כשרציתי [בסנה - רש"י] לא רצית [שנאמר ויסתר משה פניו - רש"י], עכשיו שאתה רוצה - איני רוצה.

• בן זומא

רש"י מסכת חגיגה דף טו עמוד א

[בן זומא ... אמר ...] "צופה הייתי" - מתבונן הייתי במעשה בראשית.

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף יא עמוד ב

ולא במעשה בראשית בשנים מנא הני מילי? דתנו רבנן: +דברים ד'+ כי שאל נא לימים ראשנים - יחיד שואל, ואין שנים שואלין. יכול ישאל אדם קודם שנברא העולם - תלמוד לומר +דברים ד'+ למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ. יכול לא ישאל אדם מששת ימי בראשית - תלמוד לומר לימים ראשנים אשר היו לפניך. יכול ישאל אדם מה למעלה ומה למטה, מה לפניו ומה לאחור - תלמוד לומר +דברים ד'+ ולמקצה השמים ועד קצה השמים - מלמקצה השמים ועד קצה השמים אתה שואל, ואין אתה שואל מה למעלה מה למטה, מה לפניו ומה לאחור.

• אחר

מהרש"א (קידושין לט):

ובפרק "אין דורשין" קאמר "אחר" קצץ בנטיעות, היינו לבתר דחזא דה"ג [אחר עקר הנטיעות אחרי שחזה הילד שנפל מהעץ].

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לט עמוד ב

... בכיבוד אב ואם כתיב: +דברים ה'+ למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך, בשילוח הקן כתיב: +דברים כב'+ למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה? והיכן אריכות ימיו של זה? ... ואחר מאי הוא? איכא דאמרי: כי האי גוונא חזא; ואיכא דאמרי: לישנא דחוצפית המתורגמן חזא דהוה גריר ליה דבר אחר, אמר: פה שהפיק מרגליות ילחך עפר? נפק חטא.

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף טו עמוד א

אחר קיצץ בנטיעות, עליו הכתוב אומר +קהלת ה'+ אל תתן את פיך לחטיא את בשרך. מאי היא? חזא מיטטרון דאתיהבא ליה רשותא למיתב למיכתב זכוותא דישראל, אמר: גמירא דלמעלה לא הוי לא ישיבה ולא תחרות ולא עורף ולא עיפוי, שמא חס ושלוש שתי רשויות הן.

• רבי עקיבא

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף טו עמוד ב

רבי עקיבא עלה בשלום וירד בשלום, ועליו הכתוב אומר +שיר השירים א'+ מְשַׁכְּנֵי [השם - רש"י], אַחְרִיךָ נְרוּצָה. ואף רבי עקיבא בקשו מלאכי השרת לדחפו, אמר להם הקדוש ברוך הוא: הניחו לזקן זה, שראוי להשתמש בכבודי.

במדבר רבה (וילנא) פרשת חקת פרשה יט

דברים שלא נגלו למשה נגלו לר"ע וחביריו (איוב כח) "וכל יקר ראתה עיניו" זה רבי עקיבא וחביריו...

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ס - סא

אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר, וכן תנא משמיה דרבי עקיבא: לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד. כי הא, דרבי עקיבא דהוה קאזיל באורחא, מטא לההיא מתא, בעא אושפיזא לא יהבי ליה. אמר: כל דעביד רחמנא לטב. אזל ובת בדברא, והוה בהדיה תרנגולא וחמרא ושרגא. אתא זיקא כבייה לשרגא, אתא שונרא אכליה לתרנגולא, אתא אריה אכלא לחמרא. אמר: כל דעביד רחמנא לטב. ביה בליליא אתא גייסא, שבייה למתא. אמר להו: לאו אמרי לכו כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא הכל לטובה!

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קא עמוד א-ב

אמר רבה בר בר חנה: כשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו. אמר להן, חמה עזה יש בעולם [על עצמו היה אומר, שכעס עליו המקום והכביד חוליו (רש"י)]. התחילו הן בוכין ורבי עקיבא משחק. אמרו לו: למה אתה משחק? אמר להן: וכי מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: אפשר ספר תורה שרוי בצער, ולא נבכה? אמר להן: לכך אני משחק. כל זמן שאני רואה רבי, שאין יינו מחמיץ ואין פשתנו לוקח, ואין שמנו מבאיש, ואין דובשנו מדביש, אמרתי: שמא חס ושלוש קיבל רבי עולמו. ועכשיו שאני רואה רבי בצער - אני שמח [ושכרו משתמר להבא, לכך אני שמח (רש"י)]. אמר לו: עקיבא, כלום חיסרתי מן התורה כולה? - אמר לו: לימדתנו רבינו +קהלת ז'ז+ "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא." תנו רבנן: כשחלה רבי אליעזר נכנסו ארבעה זקנים לבקרו, רבי טרפון ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא. נענה רבי טרפון ואמר: טוב אתה לישראל מטיפה של גשמים, שטיפה של גשמים בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא. נענה רבי יהושע ואמר: טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה, שגלגל חמה בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא. נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר: טוב אתה לישראל יותר מאב ואם, שאב ואם בעולם הזה, ורבי בעולם הזה ובעולם הבא. נענה רבי עקיבא ואמר: חביבין יסורין.

תלמוד בבלי מסכת מכות דף כד עמוד א-ב

שוב פעם אחת היו [היה ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא] עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ור"ע מצחק. אמרו לו: מפני מה אתה מצחק? אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו, מקום שכתוב בו: +במדבר א'+ והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק, דכתיב: +ישעיהו ח'+ ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה? אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני! אלא, תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב: +מיכה ג'+ לכן בגללם ציון שדה תחרש [וגו'], בזכריה כתיב: +זכריה ח'+ עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה - הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה - בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. בלשון הזה אמרו לו: עקיבא, ניחמתנו! עקיבא, ניחמתנו.

Victor Frankl (Man's Search for Meaning, p.126)

There is nothing in the world, I venture to say, that would so effectively help one to survive even the worst conditions as the knowledge that there is a meaning in one's life. There is much wisdom in the words of Nietzsche: "He who has a why to live can bear with almost any how."

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סא עמוד ב

פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה, בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהלות ברבים ועוסק בתורה. אמר ליה: עקיבא, אי אתה מתירא מפני מלכות? אמר לו: אמשול לך משל, למה הדבר דומה - לשועל שהיה מהלך על גב הנהר, וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום, אמר להם: מפני מה אתם בורחים? אמרו לו: מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם. אמר להם: רצונכם שתעלו ליבשה, ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם? אמרו לו: אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות? לא פקח אתה, אלא טפס אתה! ומה במקום חיותנו אנו מתיראין, במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה! אף אנחנו, עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה, שכתוב בה +דברים ל'+ כי הוא חייך וארך ימך - כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה - על אחת כמה וכמה. אמרו: לא היו ימים מועטים עד שתפסוהו לרבי עקיבא וחבשוהו בבית האסורים, ותפסו לפפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו. אמר לו: פפוס! מי הביאך לכאן? אמר ליה: אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה, אוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים. בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו: רבינו, עד כאן? אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה "בכל נפשך" - אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי: מתי יבא לידי ואקיימו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימו? היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד. יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: זו תורה זו שכרה? +תהלים י"ז+ ממתיים ידך ה' ממתים וגו'! - אמר להם: חלקם בחיים. יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שאתה מזומן לחיי העולם הבא.

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף כט עמוד ב

אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו: רבש"ע, מי מעכב על ידך? אמר לו: אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. אמר לפניו: רבש"ע, הראהו לי, אמר לו: חזור לאחורך. הלך וישב בסוף שמונה שורות, ולא היה יודע מה הן אומרים, תשש כחו; כיון שהגיע לדבר אחד, אמרו לו תלמידיו: רבי, מנין לך? אמר להן: הלכה למשה מסיני, נתיישבה דעתו. חזר ובא לפני הקדוש ברוך הוא, אמר לפניו: רבונו של עולם, יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה ע"י? אמר לו: שתוק, כך עלה במחשבה לפני. אמר לפניו: רבונו של עולם, הראיתני תורתו, הראני שכרו, אמר לו: חזור [לאחורך]. חזר לאחוריו, ראה ששוקלין בשרו במקולין, אמר לפניו: רבש"ע, זו תורה וזו שכרה? א"ל: שתוק, כך עלה במחשבה לפני.

משה	רבי עקיבא
רגש - אמפטיה רגשית	שכל - אמפטיה רציונלית
מתפלל על צרות	מקבל צרות
חסד	דין
מת ע"י נשיקת השם	מת ע"י סריקת בשרו

R. Soloveitchik, Majesty and Humility

Man is a dialectical being; an inner schism runs through his personality at every level. ... Man is a great and creative being because he is torn by conflict and is always in a state of ontological tenseness and perplexity. The fact that the creative gesture is associated with agony is a result of this contradiction, which pervades the whole personality of man. Judaic dialectic, unlike the Hegelian, is irreconcilable and hence interminable. Judaism accepted a dialectic, consisting only of thesis and antithesis. The third Hegelian stage, that of reconciliation, is missing. The conflict is final, almost absolute. Only God knows how to reconcile; we do not. Complete reconciliation is an eschatological vision. To Hegel, man and his history were just abstract ideas; in the world of abstractions synthesis is conceivable. To Judaism, man has always been and still is a living reality, or may I say, a tragic living reality. In the world of realities, the harmony of opposites is an impossibility.

- שמות רבה (שנאן) פרשת שמות פרשה ג ד"ה ג, א** ויסתר משה פניו ... [פליגי] ר' יהושע בן קרחה ור' אושעיא.
- ר' יהושע בן קרחה: לא עשה יפה ...
  - ר' יהושע דסכנין: אף על פי כן הראה לו הקדוש ברוך הוא. ...
  - ר' הושעיא: יפה עשה משה ...